

นิพนธ์ต้นฉบับ

ปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือน ของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

มยุรา เรืองเสรี

อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาหาความสัมพันธ์ (Descriptive correlation research) เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ที่มารับการตรวจหลังคลอดและพาบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรค ในเขตรับผิดชอบโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีบุตรอายุตั้งแต่ 6 เดือนถึง 1 ปี คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จำนวน 133 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความรู้ประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แบบสอบถามเจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว แบบสอบถามการได้รับบริการสาธารณสุข แบบสอบถามทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว แบบสอบถามการได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่นผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ซึ่งมีดัชนีความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ 0.94, 0.85, 0.89, 0.87 และ 0.90 ตามลำดับ และทดสอบความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.90, 0.85, 0.83, 0.84 และ 0.89 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติสหสัมพันธ์เพียร์สันและสหสัมพันธ์สเปียร์แมน

ผลการวิจัยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับบริการสาธารณสุข ทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.75, 0.73, 0.30, 0.45$ และ 0.68 ตามลำดับ) ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำผลของปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด มาพัฒนาการพยาบาลและปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวของมารดาวัยรุ่นให้มีระยะเวลายาวนานขึ้น

คำสำคัญ ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือน, มารดาวัยรุ่นหลังคลอด

Original Article

Factors Affected to Exclusive Breastfeeding only at least 6 month of Adolescent Postpartum Mothers Attending Health Promoting Hospitals Muang District Ubon Ratchathani Province

Mayura Rueangseree

Faculty of nursing, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Abstract

This descriptive correlation research aimed to examine the relation between factors affected to exclusive breastfeeding only at least 6 month of adolescent postpartum mothers attending health promoting hospital muang district Ubon Ratchathani province. The study sample included 133 mothers and their infant ages between 6 months - 1 year old, who were selected to multi stage random sampling method. Data collection tools included the Personal Data from the Knowledge and Method of Exclusive Breastfeeding Scale, the Attitude Toward of Exclusive Breastfeeding Scale, the Provision of Exclusive Breastfeeding Service Scale, the Exclusive Breastfeeding Skill and Personal Support Scale. All the scale were approved for content validity, the content validity index were 0.94, 0.85, 0.89, 0.87 and 0.90 respectively and reliability were 0.90, 0.85, 0.83, 0.84 and 0.89 respectively. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson's product moment coefficient correlation and Spearman rank correlation

The results noted that the knowledge and method of Exclusive Breastfeeding, attitude toward of exclusive breastfeeding, provision of exclusive breastfeeding service, the exclusive breastfeeding skill and personal support were statistically significantly positively correlation to duration of breastfeeding in adolescent postpartum mothers ($r= 0.75, 0.73, 0.30, 0.45$ and 0.68 respectively $p < 0.01$) The results of this study could be used to develop a nursing intervention and improved the nursing service system to be more efficient and produce the exclusive breastfeeding program among adolescent postpartum mothers, in order to promote longer exclusive breastfeeding.

Keywords: *Breastfeed duration exclusive breastfeeding, Adolescent postpartum mothers*

บทนำ

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นจุดเริ่มต้นและพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้ทารกสุขภาพแข็งแรงมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านสติปัญญา สมอ และอารมณ์ นมแม่ถือเป็นอาหารธรรมชาติที่ดีที่สุดที่ช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของทารกในช่วง 4-6 เดือนแรกของชีวิต (Pillitteri 2007) เด็กที่กินนมแม่อย่างต่อเนื่องจะมีระดับพัฒนาการและเซาว์ปัญญาดีกว่าเด็กที่กินนมผสม เด็กที่กินนมแม่นานาน 9 เดือนจะมีเซาว์ปัญญาเฉลี่ยอยู่ที่ 104 สูงกว่ากลุ่มที่กินนมแม่น้อยกว่า 1 เดือน ซึ่งมีระดับเซาว์ปัญญาอยู่ที่ 99.4 จากระดับเซาว์ปัญญาของคน ปกติอยู่ที่ 90-110 (Groh-Wargo, Thomp and Cox 2000) ระดับเซาว์ปัญญาที่ดีหมายถึงต้นทุนทางสมองที่ดี ซึ่งทุนสมองของเด็กแต่ละคนจะมีมาก-น้อยขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เด็กได้รับนมแม่ นอกจากการพัฒนาด้านเซาว์ปัญญาแล้ว เด็กที่กินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ยังลดโอกาสการเกิดโรค ประมาณ 2-7 เท่าของเด็กที่กินนมผสม เช่น โรคท้องเสีย-ปอด บวม หูชั้นกลางอักเสบ โรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ โรคทางเดินปัสสาวะอักเสบ โรคภูมิแพ้ โรคเบาหวาน

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ประกาศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 แนะนำให้แม่ทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน หลังคลอด และควรเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับอาหารเสริมตามวัยเป็นเวลา 2 ปี หรือมากกว่า กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุขตั้งเป้าหมายให้มารดาไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว (exclusive breastfeeding) 6 เดือน ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยมีนโยบายปกป้อง ส่งเสริม

และสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน (protect, promote, and support breast feeding) (WHO 2002) ที่สอดคล้องกับนโยบายขององค์การอนามัยโลก แต่จากการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของประเทศไทยโดยองค์การองค์การพันธมิตรนมแม่โลก (WABA - World Alliance for Breastfeeding Action) พบว่าเด็กไทยที่กินนมแม่อย่างเดียวจนอายุ 6 เดือน มีเพียงร้อยละ 29 ถือเป็นเกณฑ์ที่ต่ำมาก โดยเป้าหมายของทั้งโลกคือภายใน ค.ศ.2025 เด็กทั้งโลกซึ่งเกิดปีละประมาณ 136.7 ล้านคนต้องได้กินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนให้ได้ร้อยละ 50 แต่ปัจจุบันอยู่ที่ร้อยละ 32.6 ซึ่งประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าของโลกอยู่ที่ร้อยละ 29 และการสำรวจโดยสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศสำรวจแม่ในสถาน พยาบาลของรัฐทุกระดับจำนวน 995 คน พบว่าร้อยละ 33 ของแม่กลุ่มตัวอย่างเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน มีร้อยละ 32.8 และแม่เพียง ร้อยละ 10.3 เท่านั้นที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวมากกว่า 6 เดือน จะมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวเร็วลดลงจากเดือนที่ 3 ค่อนข้างมาก (กองสถิติสาธารณสุข 2557) ดังนั้นจึงควรหาวิธีการส่งเสริมให้มารดาหลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว ยาวนานขึ้นโดยเฉพาะมารดาวัยรุ่นซึ่งมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับวัยผู้ใหญ่ (Ryan, Wenjun and Acosta 2002) มารดาวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่เลิกเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงกว่ามารดาคนอื่นๆ เป็นสองเท่าในระยะสองเดือนแรกหลังคลอด (สรชา ตันติเวชกุล 2543) เนื่องจากมารดาวัยรุ่นต้องเผชิญวิกฤตทั้งการเป็นวัยรุ่นและการเป็นมารดาทั้งมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงลูก ทำให้อัตราและระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่ำกว่ามารดา

ในกลุ่มอื่นๆ (กองสถิติสาธารณสุข 2557) การที่จะส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่นให้ มีระยะเวลาที่ยาวนานขึ้นนั้น ต้องทราบปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถของมารดาวัยรุ่นในการปรับตัว ในช่วงหลังคลอดที่มารดาวัยรุ่นต้องเผชิญด้วย

สำหรับเขตพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีอัตราการตั้งครรภ์และการคลอดของมารดาวัยรุ่น ที่อายุไม่ถึง 20 ปีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยกว่า 6 เดือน ในปี พ.ศ. 2555 ร้อยละ 24 ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทั้งหมด ซึ่งเป้าหมายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยกว่า 6 เดือน คือ ร้อยละ 50 (Olds, London, Ladewig and Davison 2004) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่น หลังคลอด เพื่อจะวางแผนแก้ปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไรให้เด็กกินนมแม่ได้ยาวนานยิ่งขึ้น เด็กจะได้มีสุขภาพที่ดี มีพัฒนาการทางด้านจิตสังคมดี ภูมิคุ้มกันหลายชนิด ไม่เกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย ช่วยลดค่ารักษาพยาบาลทั้งของครอบครัวและประเทศชาติ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยกว่า 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด

วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาหาความสัมพันธ์ (Descriptive correlation research) กลุ่มตัวอย่าง เป็น มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี บริบูรณ์ และมีบุตรอายุระหว่าง 6 เดือน - 1 ปี ที่พบบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรค ในเขตรับผิดชอบของ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตร Taro Yamane (1973, อ้างถึงในบุญใจ ศรีสถิตยน์รากร, 2544) จำนวน 133 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน คือ แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล และแบบสอบถามความรู้ประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แบบสอบถามเจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว แบบสอบถามการได้รับบริการสาธารณสุข แบบสอบถามทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว แบบสอบถามการได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่นผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาดัชนีความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ 0.94, 0.85, 0.89, 0.87 และ 0.90 ตามลำดับ และทดสอบความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.90, 0.85, 0.83, 0.84 และ 0.89 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน ในส่วนของเจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับบริการสาธารณสุข ทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่นและหาค่าสหสัมพันธ์สเปียร์แมน ในส่วนของความรู้ประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่่างมีอายุระหว่าง 13-19 ปี มีอายุเฉลี่ย 17.86 ปี (S.D. =1.48) โดยอายุมากที่สุดคือ 19 ปี ร้อยละ 48.1 % และอายุน้อยที่สุดคือ 13 ปี ร้อยละ 2.3 มีสถานภาพสมรสคู่ร้อยละ 100 เป็น

ครอบครัวขยายร้อยละ 87.9 การศึกษาระดับมัธยม ร้อยละ 81.9 กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 41.4 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5001-10000 บาท ร้อยละ 72.2 (S.D. = 0.56) มีรายได้พอใช้ไม่ เป็นหนี้ ร้อยละ 58.6 ขณะอยู่โรงพยาบาลกลุ่ม ตัวอย่างมารดาวัยรุ่นเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว ร้อยละ 74.4 ระยะเวลาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่าง เดียวของลูกคนปัจจุบัน คือ 6 เดือน ร้อยละ 49.6 ปัจจุบันเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับอาหารเสริมตาม วัยร้อยละ 41.2 ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของนม แม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เจตคติในการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับบริการ สาธารณสุข ทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่าง เดียว การได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่นมี ความสัมพันธ์กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลัง คลอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.75, 0.73, 0.30, 0.45$ และ 0.68 ตามลำดับ, $p < 0.01$)

การอภิปรายผลการวิจัย

ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่ และ วิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวมีความสัมพันธ์ กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.75, p < 0.01$) เพราะ การที่มารดามีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างน้อย 6 เดือน เป็นแรงจูงใจ ที่ดีที่ทำให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างน้อย 6 เดือนได้ สำเร็จ เช่น การศึกษาที่พบว่า ความรู้เกี่ยวกับ ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์ กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่คือมารดาที่มี คะแนนความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่สูงกว่าค่าเฉลี่ย จะสามารถเลี้ยงลูกด้วย นมแม่เป็นเวลาอย่างน้อย 6 เดือนสูงกว่ามารดาที่มี

คะแนนความรู้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยถึง 2 เท่า (Chezem, Friesen and Boettcher 2002) สอดคล้องกับ การศึกษาที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลการต่อการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่นาน 6 เดือน คือ ความรู้ของมารดา เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ (ศิริธร พลายชุม 2551) เจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนม แม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่น หลังคลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.73, p < 0.01$) การมีเจตคติที่ดีเป็นผลมาจากการมีความรู้ และทักษะที่เหมาะสม จะช่วยเพิ่มความมั่นใจและ ส่งเสริมให้มารดามีเจตคติที่ดีในการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่รวมทั้งเป็นการเพิ่มอัตราในการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่ (Chezem, Friesen and Boettcher 2002) เช่นการศึกษาที่พบว่า มารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างเดียวมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนม แม่มากกว่ามารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมผสม เช่น คุณค่าทางสารอาหารและทำให้สุขภาพของบุตรดี (Shaker, Scott and Reid 2004) การได้รับบริการ สาธารณสุขกับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลัง คลอด กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนในระดับสูง หมายถึง กลุ่มตัวอย่างสามารถใช้บริการจากสถานบริการ สาธารณสุขใกล้บ้านได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว เมื่อ มีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงสามารถ ขอคำปรึกษาได้อย่างเหมาะสม และสามารถ แก้ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่าง ถูกต้อง ส่งผลให้การได้รับบริการสาธารณสุขมี ความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับ ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่าง น้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.30, p < 0.01$) ทักษะการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกับระยะเวลาการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน

ของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนสูงเกี่ยวกับทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว ซึ่งทักษะที่ดีเกิดจากการฝึกฝนหรือการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว การศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างระยะหลังคลอดทุกคน ได้รับการฝึกให้ลูกดูดนมอย่างถูกวิธี จนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องก่อนออกจากโรงพยาบาล ทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.45, p < 0.01$) เนื่องจากทำให้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้การเลี้ยงลูกที่ถูกต้อง ทำให้มีระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวต่อเนื่อง (พิมลวรรณ ตรียะโชติ 2546) และกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเกี่ยวกับทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในระดับสูง สามารถทำให้แก้ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เช่น หัวนมแตกได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับการศึกษาที่ว่ากรรมมีทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้ลดปัญหาหัวนมและเต้านม อันเป็นสาเหตุของการหยุดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สั้นลงด้วย (Wambach and Cole 2000) การได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับการสนับสนุนจากมารดาของตนเองมากที่สุด รองลงมาคือ จากพยาบาลผดุงครรภ์และสามี ตามลำดับ ใกล้เคียงกับการศึกษาของ ศิริภักดิ์ จันทร์วัฒนภักดิ์ (2544) พบว่า แหล่งที่ให้การสนับสนุนทางสังคมแก่มารดาวัยรุ่นหลังคลอด คือ มารดาของมารดาวัยรุ่นเอง และรองลงมาคือ สามี รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่ดีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่น และการได้รับคำแนะนำสนับสนุนจากบุคคลอื่นมี

ความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.68, p < 0.01$) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 100 มีสถานภาพสมรสแบบคู่ และอาศัยเป็นครอบครัวขยายร้อยละ 87.9 สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า มารดาของตนเองหรือมารดาของสามีที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จะมีอิทธิพลต่อระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในช่วง 6 เดือนแรก (Susin, Gluliani and Kummer 2005) เช่น การศึกษาที่พบว่าหากพยาบาลผดุงครรภ์ให้การสนับสนุนให้ความรู้โดยการสอน ชี้แนะช่วยเหลือ และจัดสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนในการให้นม จะเป็นการส่งเสริมความสามารถของมารดาวัยรุ่นในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้มารดาวัยรุ่นให้นมลูกได้อย่างถูกต้องและยาวนาน ซึ่งจะส่งผลให้มารดาวัยรุ่นประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน (มยุรา เรืองเสรี 2557)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ PRECEDE Model ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ประกอบด้วย 3 ปัจจัยคือ ปัจจัยนำเป็นปัจจัยภายในตัวมารดาเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว ปัจจัยเอื้อเป็นทรัพยากรที่จำเป็น รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงสถานบริการสาธารณสุข ปัจจัยเสริมเป็นการเสริมแรงให้บุคคลกระทำที่มาจากบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลนั้นๆ จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยนำคือ ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และเจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

อย่างเดียวยังมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวมารดาและมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน โดยมารดาที่มีความรู้จะสามารถรับรู้ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนว่ามีประโยชน์มากมายทั้งต่อตัวมารดาเองและต่อลูก ประกอบกับการมีเจตคติที่ดี คือมีทัศนคติเชิงบวก มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน จึงเกิดเป็นแรงจูงใจในการสนับสนุนให้มารดาสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนได้ ส่วนปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การได้รับบริการสาธารณสุขและทักษะในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน คือ มารดาวัยรุ่นหลังคลอดสามารถเข้าถึงและรับบริการสาธารณสุขได้ง่าย ใช้เวลาในการเดินทางน้อย มีบริการที่สะดวก และมีสถานที่เอื้ออำนวยต่อการให้นม และการมีทักษะในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนหลังคลอดจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เช่น หัวนมแตก เต้านมคัดตึงได้อย่างถูกต้อง จึงสนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นหลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนได้ และปัจจัยเสริมที่เป็นแรงสนับสนุนจากบุคคลอื่นมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า มารดาวัยรุ่นหลังคลอดได้รับการสนับสนุนจากมารดาของตนเองมากที่สุด รองลงมาคือ จากพยาบาลผดุงครรภ์ทำให้มารดาวัยรุ่นหลังคลอดมีความรู้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างถูกวิธี ส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จึงช่วยให้มารดาวัยรุ่นหลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างถูกต้องและยาวนานขึ้น ส่งผลให้

ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปสร้างโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนด้วยวิธีการที่เหมาะสม มีความสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของสังคมและวัฒนธรรมของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด โดยปัจจัยที่มีผลในระดับที่สูงกับระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กับมารดาวัยรุ่นตั้งแต่ในระยะก่อนตั้งครรภ์ ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด อีกทั้งการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน โดยเฉพาะมารดาที่มีอายุน้อย มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า หรือไม่มีประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และควรมีการเตรียมความพร้อมในการเป็นมารดาทั้งในระยะก่อนตั้งครรภ์ ระยะตั้งครรภ์ และระยะหลังคลอดอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือน โดยพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความรู้ เพิ่มความถี่ในการให้ข้อมูลแก่มารดาวัยรุ่น เช่น การสอน การสาธิต การจัดกิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น เพื่อให้มารดาวัยรุ่นเกิดความตระหนักในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย่างน้อย 6 เดือนให้มากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการพัฒนาระบบการตรวจและติดตามเยี่ยมบ้านในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยสอบถามปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พร้อมกับการให้คำแนะนำและวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ยาวนานขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อย 6 เดือน มารดาหลังคลอดกลุ่มอื่นๆ เช่น มารดาวัยรุ่น

ที่มีบุตรมีภาวะเจ็บป่วยในระยะหลังคลอดหรือมีภาวะแทรกซ้อนต่างๆ

2. การศึกษาเชิงคุณภาพถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆของมารดาวัยรุ่นที่เลิกเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก่อนอายุ 6 เดือน

เอกสารอ้างอิง

- กองสถิติสาธารณสุข สำนักงาน ปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข. (2555). **สถิติสาธารณสุข**. เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2557. จาก <http://rh.anamai.moph.go.th/static.htm>
- บุญใจ ศรีสถิตนรากร. (2547). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางการพยาบาลศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ยูแอนด์ไอ อินเตอร์มีเดีย.
- พิมลวรรณ ตริยะโชติ. (2546). **ผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ต่อการรับรู้อุปสรรค ความพึงพอใจและพฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่น**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มยุรา เรืองเสรี. (2557). **การสนับสนุนทางสังคมและพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จนถึงอายุ 6 เดือน ของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี.
- ศิริธร พลายุชม. (2551). **ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่น**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผดุงครรภ์ชั้นสูง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- ศิริภรณ์ จันทร์วัฒนภักดิ์. (2544). **ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับการปฏิบัติพัฒนาการเลี้ยงบุตรของมารดาวัยรุ่นในระยะหลังคลอด**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สรชา ตันติเวชกุล. (2543). **ผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและการให้ความรู้ต่อการรับรู้ความพึงพอใจและพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่น**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Chezem, J., Friesen, C. and Boettcher. J. (2002). "Breastfeeding knowledge, breastfeeding confidence, and infant feeding plans: Effect on actual feeding practice," *Journal of Obstetric Gynecological & Neonatal Nursing*. 32 (1) : 40-47.
- Groh-Wargo, S.L., Thomp, M., & Cox, L.H. (2000). *Nutritional care for high risk newborns*. Chicago: Precept Press.
- Olds, S. B., London, M. L., Ladewig, P. W., & Davison, M. (2004). *Maternal-newborn nursing & women's health care*. 7th ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Pillitteri, A. (2007). *Maternal & child health nursing: Care of the childbearing & childbearing family*. 5th ed. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Ryan, A. S., Wenjun, Z. and Acosta, A. (2002). "Breastfeeding continues to increase into the new millennium," *Pediatric*. 110 (6) : 1103-1109.
- Shaker, I., Scott, J. A. and Reid, M. (2004). "Infant feeding attitudes of expectant parent: breastfeeding and formula feeding," *Journal of Advance Nursing*. 45 (3) : 260-268.
- Susin, L.R., Gluliani, E.S. and Kummer, S.E. (2005). "Influence of grandmothers on breastfeeding practice," *Revista de Saude Publicsa*. 39 (2) : 141-147.
- Wambach, K. A. and Cole, C. (2000). "Breastfeeding and adolescent," *Journal of Obstetric Gynecological & Neonatal Nursing*. 29(3) : 282-294.
- World Health Organization/United Nation Children's Fund. (2002). *Protecting, promotion and supporting breastfeeding a joint WHO/ UNICEF statement*. Geneva: World Health Organization.

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ ศาสนา สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนรวม	133	100
อายุ (ปี) (\bar{x} = 17.86, S.D. = 1.48)		
13	3	2.3
14	3	2.3
15	5	3.7
16	9	6.8
17	23	17.3
18	26	19.5
19	64	48.1
ศาสนา		
พุทธ	133	100
สถานภาพสมรส		
คู่	133	100
ลักษณะครอบครัว		
ครอบครัวเดี่ยว	16	12.1
ครอบครัวขยาย	117	87.9
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	10	7.5
มัธยมศึกษา	109	81.9
อาชีวศึกษาหรืออนุปริญญา	11	8.3
กำลังศึกษาปริญญาตรี	3	2.3
อาชีพ		
ไม่ได้ทำงาน	38	28.6
ค้าขาย	22	16.5
รับจ้าง	55	41.4
เกษตรกรรม	18	13.5
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	8	6.0
5,001 -10,000บาท	96	72.2
10,001 -15,000บาท	26	19.5
มากกว่า15,000บาท	3	2.3
ความเพียงพอของรายได้		
พอใช้-ไม่เป็นหนี้	78	58.6
ไม่พอใช้-เป็นหนี้	55	41.4

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด จำแนกตามข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนรวม	133	100
ลำดับที่ของบุตร		
บุตรคนแรก	104	78.20
บุตรคนที่ 2	29	21.80
การฝากครรภ์		
ฝากครรภ์	129	97
ไม่ได้ฝากครรภ์	4	3
ชนิดของนมที่ลูกได้รับขณะอยู่โรงพยาบาล		
นมแม่อย่างเดียว	99	74.40
นมแม่และนมผสม	34	25.60
ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวของลูกคนปัจจุบัน		
1 เดือน	9	6.77
2 เดือน	6	4.51
3 เดือน	34	25.58
4 เดือน	16	12.04
5 เดือน	2	1.50
6 เดือน	66	49.60
ชนิดของนมและอาหารเสริมตามวัยที่บุตรได้รับในปัจจุบัน		
นมแม่และอาหารเสริมตามวัย	56	42.10
นมผสมและอาหารเสริมตามวัย	77	57.90
ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวของบุตรคนแรก 29 (เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ น้ำและอาหารเสริมตามวัย 75 คน)		
1 เดือน	2	6.90
2 เดือน	2	6.90
3 เดือน	7	24.10
4 เดือน	4	13.80
5 เดือน	1	3.50
6 เดือน	13	44.80

ตารางที่ 3 ช่วงคะแนน ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด

ตัวแปร	ช่วงคะแนน		\bar{x}	S.D.	ระดับ
	แบบสอบถาม	กลุ่มตัวอย่าง			
ปัจจัยนำ					
ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	0-19	12-19	15.47	1.53	สูง
เจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว	24-120	55-120	87.51	4.18	สูง
ปัจจัยเอื้อ					
การได้รับบริการสาธารณสุข	11-55	28-55	41.53	4.25	สูง
ทักษะในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว	15-50	21-50	38.64	3.57	สูง
ปัจจัยเสริม					
การได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลต่างๆ	15-75	41-75	58.0	4.17	สูง
-พยาบาล	1-25	16-25	21.3	1.92	สูง
-สามี	1-20	10-20	17.0	2.04	สูง
-มารดาตนเอง	1-30	21-30	25.6	2.25	สูง

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความรู้ประโยชน์ของนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ กับระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน ของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด

ตัวแปร	ความรู้ประโยชน์และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	ระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน
ความรู้ประโยชน์และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	1	0.75**
ระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน		

** P < 0.01

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างเจตคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับบริการสาธารณสุข ทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว การได้รับคำแนะนำ/สนับสนุนจากบุคคลอื่น กับระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด

ตัวแปร	เจตคติในการเลี้ยงลูก	การได้รับบริการสาธารณสุข	การได้รับเลี้ยงลูก	ทักษะการคำแนะนำ	ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างน้อย 6 เดือน
เจตคติในการเลี้ยงลูก	1	0.30**	0.52**	0.43**	0.73**
การได้รับบริการสาธารณสุข		1	0.33**	0.49**	0.30**
ทักษะการเลี้ยงลูก			1	0.58**	0.45**
การได้รับคำแนะนำ				1	0.68**
ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน					1

** P < 0.01